

Nationaal Archief
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Nummer Toegang: 2.21.205.66

**Inventaris van het archief van H.A.F.
de Vogel [levensjaren 1825-1899],
1852-1881**

A.M. Tempelaars

Nationaal Archief, Den Haag 1984

This finding aid is written in Dutch.

I N H O U D S O P G A V E

Beschrijving van het archief.....	5
Aanwijzingen voor de gebruiker.....	6
Openbaarheidsbeperkingen.....	6
Beperkingen aan het gebruik.....	6
Materiële beperkingen.....	6
Aanvraaginstructie.....	6
Citeerinstructie.....	6
Archiefvorming.....	7
Geschiedenis van de archiefvormer.....	7
Geschiedenis van het archiefbeheer.....	8
De verwerving van het archief.....	8
Inhoud en structuur van het archief.....	9
Inhoud.....	9
Ordening van het archief.....	9
Verwant materiaal.....	10
Beschikbaarheid van kopieën.....	10
Publicaties.....	10
Beschrijving van de series en archiefbestanddelen.....	11
I. Bestuursambtenaar.....	11
II. Particulier ondernemer.....	13
a. Stukken betreffende zijn ondernemerschap.....	13
b. Stukken betreffende de "vrije arbeid"-kwestie.....	14
III. Overige stukken.....	16

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF

Naam archiefblok:

Collectie 422 H.A.F. de Vogel

Archiefbloknummer:

C22164

Omvang:

35 inventarisnummer(s); 0,20 meter

Taal van het archiefmateriaal:

Het merendeel der stukken is in het Nederlands

Soort archiefmateriaal:

Normale, geschreven, getypte en gedrukte teksten, geen bijzondere handschriften.

Archiefdienst:

Nationaal Archief

Locatie:

Den Haag

Archiefvormers:

Vogel, Henri Adrien Frederic de (1825-1899)

Samenvatting van de inhoud van het archief:

Henri Adrien Frederic de Vogel (1825-1899) werkte als Indisch bestuursambtenaar op Java. Hij vestigde zich daar vervolgens als partikulier tabaksplanter. De verscherpte regelgeving op het verkrijgen van "vrije arbeid" voor partikuliere ondernemers dwong hem hiermee te stoppen. De Vogel heeft een belangrijke rol gespeeld in de z.g. Rembangse affaire, waarbij vermeend ambtelijk misbruik en protectie door het binnenlandse bestuur jegens de tabaksondernemers ten nadele van de Javaanse bevolking een rol speelden. Het archief bestaat vrijwel geheel uit stukken betreffende de Rembangse Affaire.

Aanwijzingen voor de gebruiker

OPENBAARHEIDSBEPERKINGEN

Volledig openbaar.

BEPERKINGEN AAN HET GEBRUIK

Reproductie van originele bescheiden uit dit archief is, behoudens de algemene regels die gelden voor het kopiëren van stukken, niet aan beperkingen onderhevig. Er zijn geen beperkingen krachtens het auteursrecht.

MATERIËLE BEPERKINGEN

Het archief kent geen beperkingen voor het raadplegen van stukken als gevolg van slechte materiële staat.

AANVRAAGINSTRUCTIE

Openbare archiefstukken kunnen online worden aangevraagd en gereserveerd. U kunt dit ook via de terminals in de studiezaal van het Nationaal Archief doen. Om te kunnen reserveren dient u de volgende stappen te volgen:

1. [Creëer een account of log in.](#)
2. Selecteer in de archiefinventaris een archiefstuk.
3. Klik op 'Reserveer' en kies een tijdstip van inzage.

CITEERINSTRUCTIE

Bij het citeren in annotatie en verantwoording dient het archief tenminste éénmaal volledig en zonder afkortingen te worden vermeld. Daarna kan worden volstaan met verkorte aanhaling.

VOLLEDIG:

Nationaal Archief, Den Haag, Collectie 422 H.A.F. de Vogel, nummer toegang 2.21.205.66, inventarisnummer ...

VERKORT:

NL-HaNA, Vogel, de, 2.21.205.66, inv.nr. ...

Archiefvorming

GESCHIEDENIS VAN DE ARCHIEFVORMER

Henri Adrien Frederic de Vogel, die op 24 januari 1825 in Batavia werd geboren, stamde uit een geslacht van vooraanstaande Indische bestuursambtenaren ¹. Zijn vader, Willem de Vogel, bekleedde de functie van Directeur van Kultures en - later - resident van Pasoeroean, de residentie waar de hoogste kultuurpercentages te verdienen vielen.

Na zijn opleiding in Nederland aan de Koninklijke Academie in Delft werd De Vogel bij KB van 20 augustus 1852 no. 57 benoemd tot ambtenaar der 2e klasse, bestemd voor de Indische dienst. Op Java aangekomen werd hij ingedeeld bij de Direktie der Kultures en per 5 januari 1853 als controleur der Landelijke Inkomsten en Kultures in de afdeling Demak van de residentie Semarang geplaatst. Hij was hier specifiek belast met het toezicht op de tabaks- en rijstverbouw. In januari 1854 werd De Vogel overgeplaatst naar de afdeling Bodjonegoro in de residentie Rembang, waar hij met dezelfde werkzaamheden te maken kreeg. Zijn slechte verstandhouding met resident Lawick van Pabst en de geringe inkomsten als controleur deden hem besluiten per juli 1859 ontslag aan te vragen uit de bestuurlijke dienst. Hij vestigde zich als partikulier tabaksplanter in Bodjonegoro op de onderneming Tawang-redjo. De verscherpte bepalingen op het verkrijgen van "vrije arbeid" voor partikuliere ondernemers, zoals die rond 1860 werden afgekondigd, maakten een sluitende exploitatie van de plantage blijkbaar niet haalbaar. Enige jaren later verbond De Vogel zich als administrateur aan de suikeronderneming Wringin Agoeng.

De Vogel overleed op 17 augustus 1899 in Leiden.

De Vogel heeft een belangrijke rol gespeeld in de z.g. Rembangse affaire ², die tot het ontslag van twee residenten, een behandeling van de zaak in de Tweede Kamer en tot een ministeriële crisis heeft geleid. Ten tijde van de discussies tussen liberalen en conservatieven in de Tweede Kamer over de positie van de vrije ondernemingslandbouw in Nederlands-Indië, maakte de partikuliere tabakskultuur op Java een periode van hoogconjunctuur mee. Met name was hiervan sprake in de residentie Rembang. De vraag of het systeem van vrije arbeidswerving hierbij wel zo "vrij" was, werd in het rapport van de inspekteur van kultures, W. Canneman, die in 1859 door de Indische regering met een onderzoek werd belast, in ontkennende zin beantwoord. Hij constateerde ambtelijke misbruiken en protektie door het binnenlandse bestuur jegens de tabaksondernemers ten nadele van de Javaanse bevolking. Inmiddels gaf de kwestie van de vrije arbeid aanleiding tot een uitgebreide brochurewisseling van voor- en tegenstanders. De Vogel mengde zich hierin met zijn in 1862 verschenen brochure "Hinderpalen, die vrijwillige arbeid en

1 Zie: - Stamboeken van Oost-Indische ambtenaren, deel K nr. 131; - Nederland's Patriciaat 1924 deel XIV;- inventarisnummer 4.

2 Zie over de Rembangse affaire: C. Fasseur, Kultuurstelsel en koloniale baten, Leiden 1975; pp. 136-149.

vrije cultuur op Java in den weg staan". De vele obstakels, die de ondernemers in de weg werden gelegd bij het aanwerven van arbeidskrachten moesten volgens De Vogel wel aanleiding geven tot onregelmatigheden en misbruiken.

In oktober 1861 gaf de kwestie binnen de ministerraad aanleiding tot een verschil van mening tussen de ministers Loudon en Van Zuylen van Nyevelt. De laatstgenoemde diende hierop zijn ontslag in toen bleek, dat de andere ministers de zijde van Loudon kozen. Het kabinet gaf hierna de Indische regering de opdracht het onderzoek te heropenen. De resident van Soerabaja, O. van Rees, hiermee in 1862 belast, kwam tot de conclusie, dat de ontslagen resident Bekking en diens opvolger de aanplant van tabak hadden aangemoedigd, maar dat er van vanbovenaf opgelegde dwang op de inlandse bevolking geen sprake was. Het omvangrijke rapport van Van Rees aan de Tweede Kamer is niet onbevooroordeeld te noemen. Dit kon gebeuren, omdat Van Rees in hetzelfde liberale kamp thuishoorde als de toenmalige gouverneur-generaal en minister van Koloniën.

De bezwaren, die De Vogel tegen het rapport uitbracht, waren volgens Van Rees te verklaren uit diens heimelijke voorkeur voor het kultuurstelsel. In een nota antwoordde De Vogel, dat hij het kultuurstelsel niet zou willen bestendigen "...verre van daar, maar daarin hebben we iets geregelds en kunnen we de middelen putten om daarnaast iets anders geregelds, dat nu sluimert, op te wekken, dat het kultuurstelsel verdringt en zijn natuurlijke dood doet sterven" ³.

In 1868 bracht De Vogel nog een brochure uit, die een denkbeeldige bijlage bij het rapport van Van Rees aan de Kamer zou moeten zijn. Het betrof de publicatie van een cruciale brief van de regent van Bodjonegoro, waaruit zou moeten blijken, dat het bestuur direkt betrokken zou zijn geweest bij de onregelmatigheden in de vijftiger jaren. Een hernieuwd onderzoek bracht echter geen duidelijkheid. Nog in 1870 zou over de kwestie in de Kamer gesproken worden, maar men kwam er niet uit.

GESCHIEDENIS VAN HET ARCHIEFBEHEER

Het archief van H.A.F. de Vogel werd in 1983 overgedragen door het Koninklijk Instituut voor de Tropen in Amsterdam dank zij de welwillende medewerking van drs A. van der Wal, bibliothecaris van het genoemde instituut. ⁴

DE VERWERVING VAN HET ARCHIEF

Het archief is voor langere tijd in beheer, niet in eigendom verkregen.

³ Zie inventarisnummer 27

⁴ Zie correspondentie Tweede Afdeling D9.339/53/AT

Inhoud en structuur van het archief

INHOUD

Het in deze inventaris beschreven archief bestaat vrijwel geheel uit stukken betreffende de Rembangse Affaire. Duidelijk is, dat deze archivalia een rol hebben gespeeld bij de totstandkoming van zijn brochures en het verweer, dat hij moest voeren tegen opposanten zoals Van Rees. De omvang van het archief bedraagt 0,25 meter.

ORDENING VAN HET ARCHIEF

Het schema aan de hand waarvan het archief werd geordend, is samengesteld aan de hand van de functies, die De Vogel bekleed heeft.

Verwant materiaal**BESCHIKBAARHEID VAN KOPIEËN**

Inventarisnummers van dit archief zijn niet in kopievorm beschikbaar

PUBLICATIES

Publicaties van H.A.F. de Vogel over de Rembangse affaire: *Hinderpalen, die vrijwillige arbeid en vrije kultuur op Java in den weg staan*, Soerabaja 1862. Brochure. *De particuliere tabaksteelt in de residentie Rembang*, bijlage behorende bij de gedrukte stukken van de Staten-Generaal, zitting 1863/1864 nr. XCI, handelend over het rapport van O. van Rees (bijlagen bij de Handelingen pp. 857-890). *LXXVIIIste Bijlage betreffende de particuliere tabaksteelt in de residentie Rembang*, 1868. Brochure.

BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDDELEN

I. BESTUURSAMBTENAAR

- 1** Maandelijks bijgehouden journalen van ambtelijke werkzaamheden van H.A.F. de Vogel, controleur der Landelijke Inkomsten en Cultures in de afdeling Bodjonegoro, 1854-1856, 1858-1859 1 pak
Met lacunes. Het journaal werd maandelijks ter controle ingediend bij de resident, die er op- en aanmerkingen bijplaatste. Over de laatste periode zijn eveneens minuut-maandjournalen aanwezig.
- 2** "Eenige punten om nader uit te werken bij het indienen van het kultuurverslag" betreffende de afdeling Grobogan, residentie Semarang. Concept. z.j. (ca. 1852) 1 stuk
- 3** Diverse stukken bestemd voor de samenstelling van het algemene- en het cultuurverslag van de afdeling Bodjonegoro over 1852 en 1853, z.j. 1 omslag
- 4** Conduitestaten van de controleur der Landelijke Inkomsten en Cultures, H.A.F. de Vogel, 1853, 1856-1857 1 omslag
- 5** "Reden waarom ik de dienst verlaat". Concept-nota met minuut van de ontslagaanvraag aan de gouverneur-generaal, 1859 1 omslag
- 6** Proef-instructie voor de controleurs bij de Landelijke Inkomsten en Kultures op Java. Afschrift. (1852) 1 omslag
- 7** Conceptlijst van de namen, rangen en familiebetrekkingen van de voornaamste inlandse hoofden van Bodjonegoro, 1856 1 stuk
- 8** Diverse nota's en aantekeningen betreffende de inlandse landbouw en hun verbouw van kultuurprodukten. Deels in het Maleis. z.j. 1 omslag
- 9** Staten van de diverse rijstsoorten, die in de residentie Rembang verbouwd worden. In het Nederlands en het Maleis. z.j. (ca. 1855). 2 stukken

- 10** Stukken houdende beschouwingen over de veeteelt (paarden, karbouwen, runderen) in Bodjonegoro en op Java, 1857-1858 en z.j. 1 omslag
- 11** Concept-nota over het heersende gebrek aan voedingsmiddelen, met name rijst, op Java in 1873, z.j. 1 omslag
- 12** Collectie Javaanse handschriften bevattende facsimile's van Javaanse brieven in Arabisch en Javaans schrift, bij De Vogel ingekomen brieven in het Javaans en enige losse stukken, 1857-1865 en z.j. 1 omslag
Een inhoudsopgave met korte omschrijving van de inhoud is bijgevoegd.

II. PARTICULIER ONDERNEMER**A. STUKKEN BETREFFENDE ZIJN ONDERNEMERSCHAP**

- 13** Kultur-technische handleidingen voor de verbouw van katoen, koffie, indigo, suiker en tabak op Java. Afschriften.
z.j. (ca. 1858) 1 band
- 14** Stukken houdende beschouwingen en kladberekeningen voor het vestigen van een kultuuronderneming op nog te ontginnen woeste gronden,
z.j. (ca. 1860) 1 omslag
- 15** Stukken inzake de rekestprocedure van H.W.A. le Clercq voor de afstand in erfpacht van een perceel woeste grond in de afdeling Bodjonegoro, met toelichtende kaart,
1858-1859 1 omslag
- 16** Minuut van het rekest van H.A.F. de Vogel aan de gouverneur-generaal voor de afstand in erfpacht van woeste grond in de afdeling Bodjonegoro; met de ingekomen afwijzende dispositie,
1861-1862 1 omslag
- 17** Rekening-courant van H.A.F. de Vogel en F.R. Stavers betreffende hun kapitaalspositie binnen de suikerfabriek Wriengin Agoeng per 1863 2 stukken
- 18** "Memorie of korte schets van de resultaten van de suikeronderneming Wriengien Agoeng te Toeban", concept-nota over de onjuiste winstverhouding in de kontrakten met het gouvernement, 1868. Met afschrift van een besluit van de gouverneur-generaal over de hoogte van koelielonen,
1866 1 omslag
- 19** "Algemeene grondslagen naar welke de gouvernements-suikercultuur, alsmede de fabricatie van suiker op Java wordt in stand gehouden",
z.j. (1860) 1 katern
- 20** "Gesprek van een suikerfabrikant met een suiker raffineerder", tekst van een denkbeeldig gesprek met conclusies inzake het onjuiste overheidsbeleid,
z.j. (1865) 1 stuk
- 21** Instructie-nota's betreffende de wijze waarop suikerriet wordt aangeplant op de ondernemingen Petjangakan en Terrano. Afschriften.

z.j. 2 katernen

22 Verslag van het onderzoek naar het procedé van suikerbereiding van de fabriek Watoetoelis in de residentie Soerabaja. Kopie. 1852 1 katern

23 Ingekomen brochure van K.W. van Gorkum over de gebruikswaarde van wiedjien- of sesamum-olie. Gedrukt. 1859 1 katern

B. STUKKEN BETREFFENDE DE "VRIJE ARBEID"-KWESTIE

24 Concept-nota getiteld: "Maatschappelijke toestand van den Javaan in verband tot vrije koelies - Hoe zal men dan wel vrije koelies kunnen krijgen?" 1854 1 katern

25 "Hinderpalen die vrijen arbeid en vrije kultuur op Java in den weg staan". Concept-tekst met minuut van de brochure van H.A.F. de Vogel; met toelichtende stukken, 1861 1 band
Hierbij afschriften van de beraadslagingen in de Tweede Kamer (1858), brieven "Aan mijn vriend W.B." (Bergsma) (1861) en een memorie behorende bij het rekest van tabakscontractanten (z.j.)

26 Afschriften van kranteartikelen, waarin de brochure "Hinderpalen" van H.A.F. de Vogel en het ontwerp van de wet op de kultuurondernemingen in Nederlandsch-Indië wordt besproken, 1862 1 omslag

27 Correspondentie met en nota's in verband met het onderzoek van O. van Rees, resident van Soerabaja, inzake de vrijwillige aanplantingen en de vrije arbeid, 1859, 1862-1863 1 omslag

28 Concept-nota in reactie op het rapport van O. van Rees over de kwestie van de vrijwillige aanplantingen ten behoeve van ondernemers, die op kontrakt met het gouvernement werken in de residentie Rembang, z.j. (1865) 1 katern

29 Nota van H.A.F. de Vogel getiteld "LXXVIIIste Bijlage te voegen bij de stukken betreffende de particuliere tabaksteelt in de Residentie Rembang", concepten, 1868 1 omslag

30 Briefwisseling, voornamelijk betreffende het kultuurstelsel en het systeem van vrije arbeid, 1858-1881 1 omslag

Het betreft de volgende correspondenten: Anemaat, . (1865); Assistent-resident van Bodjonegoro (1859, 1862); Bergsma, W.B. (1862, 1865-1868, 1872); Christiaanse, J.H. (1879); Clercq, B. le (1881); Dagblad van Zuid-Holland (1868); Eeden, H.W. van (1879); Everwijn, R. (1881); Keuchenius, mr W.L.C. (1861, 1868); Nijhoff, uitgeverij (1868); Pijnappel, prof. . (1862); Schouten, D. (1881); Simons, dr G. (1868); Spanjaard, J. (1881); Tako Roorda, prof. . (1862); Vogel, W. de (zijn vader, 1858, 1862, 1865).

31

Losse stukken: fragmenten van concept-nota's en aantekeningen,
z.j. 1 omslag

III. OVERIGE STUKKEN

- 32** Aanstellingsbesluit van W. de Vogel, zijn vader, voorheen directeur der Kultures tot resident van Pasaroean. Afschrift.
1839 1 stuk
- 33** Minuten van uitgaande brieven over zijn lidmaatschap en activiteiten voor de Natuurkundige Vereeniging in Nederlandsch-Indië,
1858-1859 1 omslag
- 34** Minuten van een nota en uitgaande brieven aan mr M. Mees en H. Muller Szn, beide te Rotterdam, over de financiële problemen waarin de Afrikaansche Handelsvereeniging verkeert,
1879-1880 3 stukken
- 35** "Letterkundige recepten", notitie houdende richtlijnen voor het schrijven van satirische artikelen. Afschrift.
z.j. 1 katern
Wellicht overgenomen uit de Tijdspiegel, jrg. 1846, derde aflevering.